

II

L'EFÍMER PARADÍS DE VIL.LA GILLY

Un diumenge sortint de missa de deu em vaig topar al mig del carrer amb uns amics suïssos de Barcelona. En vaig tenir gran alegria. Vivien al Grand Lancy, prop de Vil.la Gilly i per tant podria freqüentar-los sense moure'm del poble. Es tractava d'una família d'artistes, gent de cor, simples i naturals. El marit era escultor, la dona pintora. Tenien una filleta de pocs anys. No feia gaire que havien tornat a Suïssa, solament un mes abans que jo. Ocupaven un petit apartament que formava part d'una casa molt vella on ja havien viscut els pares dels meus amics. L'estatge era modestíssim, interior però amb vistes al camp. És a dir que des de la cuina, espaiosa, que feia de menjador i de sala d'estar, hom veia prats i arbredes d'un verd engrescador. En unes cambres de dalt, hi vivia el germà de la pintora, amb la seva esposa i un filllet. Charles Collet, l'escultor, s'havia emullerat amb una Miliou, mentre que Francesc Miliou es casava amb la germana d'en Collet. Ja feia anys que vivien a Barcelona però ara, fugint de la fam i dels bombardeigs havien tornat temporalment al Grand Lancy on esperaven el final de la guerra.

Els homes parlaven el català, les dones no, encara que entenien la nostra llengua.

Vaig començar de freqüentar-los. El meu costum de fer llargues

passejades a través dels camps em procurava lleure adesiara de pujar a casa dels Collets on sempre era ben acollida. Els Collet i els Miliou no eren de la mateixa classe social que les meves sogra i cunyades. Eren artistes paraula sempre pronunciada amb menyspreu per la mare del meu marit i els seus germans. C'est une espece d'artiste equivalia a dir: és un guillat, un desequilibrat, un infeliç, un ésser d'idees i costums lleugers, tara social que el separava irremissiblement del possible tracte amb la família.

Un artista no arribaria mai a diplomàtic ni a banquer, ni a director d'una gran empresa industrial i per consegüent no valia la pena de conèixer-lo i menys de tractar-lo. Un artista era menys que un obrer, perquè l'obrer, bo i formant part, segons ells, de la classe més humil de la societat, podia ésser útil a un cert moment, mentre l'artista, llevat de fomentar la seva dèria i la mandra i deixar morir de fam la família, no era bo per a res. Vivia a l'esquena de la classe poderejant, és a dir, de l'honorable burgesia benpensant, estalviadora, ordenada, calculadora... Tot això jo estava cansada d'oïr-ho repetir a la meva sogra i els seus germans. És per aquest motiu que vaig amagar a la família la meva freqüent TACIÓ amb els Collet-Miliou, que un dia o altre elles havien fatalment de descobrir i, naturalment, censurar. Però jo amb els Collet-Miliou m'hi esplaiava. Podia parlar de tot amb el to que m'abellís, ells no tenien l'esperit encatronat i rígid com el de l'alta burgesia. A casa de la meva so

gra, aviat vaig plegar de fer us de la paraula. Em vaig haver de refugiar en un mutisme quasi absolut. No podia parlar més que del temps: fresca, calor, vent o pluja o dels verbs irregulars i defectius de la llengua francesa, tema plaent a una de les meves cunyades, molt versada en gramàtica.

Els familiars de la meva sogra venien adesiara a Vil.la Gilly: l'oncle Théo, la tia Valentina, la tia Gaby amb el seu marit, Charles de Werra. Entre moltes altres coses casolanes, econòmiques i socials, es comentava la guerra d'Espanya. Hom parlava lleugerament, amb veu baixa i mesurada com qui parla d'una novel.la de moda o d'una peça de teatre estrenada de poc. Si jo, imprudentment, volia introduir-hi algun comentari, em feien callar tot seguit. Semblava exactament com si ells haguessin viscut la guerra i jo només l'hagués llegida en una versió tendenciosa. Qual sevol caire que jo pogués donar a un fet, era fals, parcial i deformat. Només ells posseïen la veritat. Aquesta veritat els la servia la premsa local, especialment Le Courrier de Genève publicació catòlica, que la família llegia com qui llegeix l'Evangelí. El que "Le Courrier" afirmava ells s'ho empassaven sense possible discussió. No precisaven mai: "el diari diu", "el diari porta", sinó "a Espanya passa això o allò", "els nacionals o els rojos fan o deixen de fer aquesta o aquella altra cosa". El testimoniatge directe d'algú que ha viscut la revolució social al carrer, que ha vist enderrocar-se edificis de deu pisos i contemplat amb

horror els autòmnibus públics requisats per a traslladar barrejats morts i ferits víctimes d'un bombardeig, tot això no tenia cap valor comparat amb el que "Le Courrier" afirmava.

Però, com penseu que reaccionava jo, correctament asseguda i no menys correctament silenciosa, en aquestes reunions de família? Doncs, com un alumne que assisteix a la lliçó d'història d'un país del qual ha oït parlar vagament i de sobte se li presenta l'ocasió de conèixer-ne els fets i els esdeveniments. "Espanya estava constituïda políticament en República", "Hom n'havia expulsat els Jesuïtes error que els espanyols havien de pagar molt car!" "Els habitants de la Península eren ignorants, pobres, tradicionalistes i catòlics. Alguns homes de seny es van aixecar contra la República, anàrquica, comunitzant, separatista. Va esclatar una guerra civil: els bons es barallaven amb els dolents i gràcies a la Divina Providència, els bons anaven a guanyar la guerra. La cosa ja era joc de poques taules. Cap ciutadà suís de religió catòlica, culte, seriós i conservador no desitjava la victòria de la República. Quant a la rebel i anàrquica Catalunya que va voler defensar a tort les seves llibertats, barallant-se amb els militars sublevats en comptes de sometre-s'hi de bon principi, es mereixia totes les malvestats que ara sofria. Tot per culpa dels intel·lectuals catalans, falsos profetes i pèssims guies del poble, entre els quals, naturalment, em trobava jo. Tota la tragèdia catalana era culpa nostra". El grup no exposava aquests arguments en segona per-

sona del plural sinó en tercera. No calia doncs que em defensés perquè ningú no ens atacava directament.

I aleshores, aquell Juny de l'any 1938, quan ja es veia ben clar que la victòria es decantava devers els nacionalistes, tots ens n'havíem d'alegrar.

Jo m'aprenia la lliçó com una bona alumna. M'hi anava el pa de cada dia i això que les meves cunyades el tallaven tan prim i tan escàs que sempre me'n quedava amb ganes. Era un pa boníssim fet amb excel·lent farina, ben cuit i apetitós. Llàstima que la gent distingida que no se n'ha vist mai privada, consideri un acte plebeu fer-se'n un bon tip. Per a mi, un tros de pa, després de dos anys de guerra a Barcelona, era una menja suculenta. L'acte d'haver de prendre'l d'amagat, aprofitant l'absència de les meves cunyades, m'enfosquia el goig d'assaborir-lo. Tot amb tot jo l'assaboria. Me'n tallava una llesca vigilant qualsevol fresa de passes, mentre la meva sogra era al jardí i les meves cunyades a ciutat. No el llescava tan perfectament dret i llis com elles. Ni en sabia prou ni disposava de prou temps. Em calia un bon mos que hom pogués caixalejar. Sospito que els meus furts de pa devien descobrir-se. Aquest i la meva obstinació a no usar ni mitges ni capell, servirien potser d'argument a l'hora de fer-me passar la porta.

Jo m'excusava dient que les meves sortides de casa eren per anar a passejar pels camps deserts o per entrar a l'església. En aquest darrer

cas em posava les meves mitges que em llevava tot seguit en tornar a Vila Gilly. Quant a capell, no me'n calia. Per a anar a missa usava la mantellineta que havia enquistat en el meu equipatge.

Jo no parlava mai de Catalunya ni de la guerra d'Espanya. No em ficava mai en cap conversa i només feia anar la llengua per a dir bon dia, bona nit, gràcies, perdó. Tenia un empatx de silenci, un desig quasi desesperat de comunicació. Sort de les meves visites als Collet i de les xerrades: fins alguna rialla que esclata ara i adès entre la colla.

Francesc Miliou era un home obert, rialler, expansiu i bon vivant. Amb ell s'hi passava bé l'estona.

Esbojarrat de mena, em proposava baixar a Ginebra asseguda en el quadre de la seva bicicleta. "Com que tot va de baixada hi serem en un moment. Anirem a una taverna bohèmia. Hi trobarem una colla d'aixebrats d'allò més xirois. Us animareu una mica. Hi oblidareu aquesta reconsagrada atmosfera burgesa i el vostre intrometut marit, la guerra civil i totes les vostres cabòries". "No hi aneu pas, aconsellava l'assenyat Charles Collet, baixa com un dimoni. Un dia s'hi matarà". Naturalment jo no acceptava. No per manca de ganes sinó de por d'ensopegar pel camí amb una de les meves cunyades. Llavors sí que la sogra i les seves filles haurien trobat un motiu per a trencar la paraula que havien donat a monsieur Chofat de mantenir-me i aixoplugar-me mentre ells era fora.

Una tarda a casa els Collet va venir-hi Jacques Brugger el qual

no feia d'artista sinó d'empleat de banca. Jo el coneixia de Barcelona on en Brugger havia passat set anys fent de comptable en un magatzem de filatures. En Brugger va parlar-me dels d'Ingouville que també havien viscut a Barcelona fins l'esclat de la guerra civil. Jo els havia conegut a casa de la pintora Olga Shakarof i havíem simpatitzat de seguida. Jacques Brugger vivia amb ells en un apartament moblat de la rue du Vieux College. M'assegurava que tindrien molt goig de veure'm perquè servaven un bon record de mi. Un dels contertulians d'Olga Shakarof en aquella època, era el pintor Grau Sala i Jacques em preguntava si en sabia res. Vaig haver de respondre-li que no tenia cap idea del lloc on vivia Grau Sala encara que probablement era a París. Quant a anar un dia a veure els d'Ingouville, com Jacques em proposava, de moment no gosava comprometre'm hi encara que m'hauria agradat molt. Els d'Ingouville eren anglesos, artistes i bohemis; el noi pintava i la mare, vídua d'un ex-combatent anglès de la primera guerra mundial, havia viscut a Londres, a París, a Montevideu. Era una gran senyora i no feia comèdia.

La meva freqüentació amb els d'Ingouville hauria provocat un escàndol dins la família.

A Vil.la Gilly jo continuava vivint silenciosament en espera de la carta de monsieur Choffat el qual, a hores d'ara, ja hauria rebut la que en nom meu li havia tramés la seva germana. - Recordeu que jo ignorava l'adreça del meu marit i que l'esmentada cunyada, la sabia-. En la

meva carta jo li deia que ja era a Ginebra i l'esperava a casa la seva mare. La resposta de monsieur Chóffat no venia i les meves cunyades havien començat un joc estrany que consistia a tirar-me indirectament en cara que jo no pagués despesa a Vil.la Gilly. Cada vetlla havent sopat i fregat els plats ens acoplàvem al volt d'una taula en el cosidor-saleta d'estar. Cada una de nosaltres es dedicava a una activitat diferent. G. feia punt de mitja, N. brodava, M. i jo llegíem. Tot de sobte, una d'elles s'adreçava a una altra germana:

- Ja has pagat la pensió a la manà?

L'al.ludida responia:

- Encara no. Ho faré demà sens falta.

- Jo ja li vaig pagar ahir, completava la tercera.

Jo no deia res perquè no havia pagat ni podia pagar. Els pocs diners que la sogra m'havia lliurat en nom del cònsol suís a Barcelona - el qual els havia rebut de mi - eren els meus escassos estalvis. Aquests estalvis, convertits en francs suïssos, representaven una tan minsa quantitat que no hauria equilibrat el presupost alimentari de cap família i, en canvi, a mi em servirien per a afrontar en principi la catàstrofe que ja pressentia.

El que no podia pressentir és que l'esmentada catàstrofe esdevindria tan aviat: en ple estiu, tres o quatre setmanes després de la meva arribada a Vil.la Gilly. L'excusa per a fer-me fora era que les quatre

dones se n'anaven a estiuejar i havien de tancar la casa. Jo sabia que la casa no la tancaven mai. Anys i panys que la vella madame Choffat no se'n movia. Era una magnífica finca voltada de jardí i de bosc amb dotze dormitoris i dues sales i menjador espaiosíssims. Cap de les quatre no treballava fora de casa, vivien de renda. Jo era la muller d'un fill, sabien que venia d'un país assolat per la guerra, afamat i bombardejat, sabien que havia perdut catorze quilos de pes, ignorava on era el meu marit i no sabia on anar. Elles assistien cada dia a missa i a confessar i a combregar i malgrat tot això, em van treure de casa abans que jo pogués refer-me de les privacions i dels sofriments morals experimentats durant dos anys de guerra civil i abans que m'arribés cap no del meu marit, ni pogués comptar amb la més lleu esperança del seu retorn.

M'ho van anunciar amb veu baixa, polida i respectuosa. Me n'havia d'anar de Vil.la Gilly:

- No hi havia cap pressa, afegia generosament la meva sogra.
- Encara us hi podeu quedar alguns dies.
- Quan trobeu un altre lloc, us n'anireu.

Confesso que no sabia on anar. Em sentia aclaparada, quasi em penedia d'haver vingut a Suïssa.

- Veniu a casa, m'oferien els Collet-Miliou. Però jo sabia que no podia acceptar. No tenien lloc ni possibilitats de mantenir-me mentre jo esperava trobar feina.

Trobar feina! Veus ací el que urgia!